

Літературні силуети

Юрій Ковалів

НАТАЛЯ ЗАБІЛА

Наталя Забіла – спадкоємиця козацької старшини, народилася в Санкт-Петербурзі (5 березня 1903 р. – 6 лютого 1985 р.), формувалася в аристократичній родині. З 1917 р. – в Україні. Вона – авторка віршових збірок “Далекий край” (1927), “Сонячні релі” (1928), “Поезії” (1930), майже невідома сучасному читачеві як поетка витонченого ліричного чуття.

Коли вчитуєшся в лірику Н. Забіли, створюється враження, ніби вона переважно писана поза 1920-ми роками. У ній майже відсутні бадьористо-плакатні металеві ритми “пролетлітератури”, хоча поетка, живучи в добу соціальних замовлень, мимоволі використовувала поширені штампи “виробничої” версифікації: “Домни. // Кавпери. // Лави труб. / Днів загартованих льот”. Але в потоці стилізованих версів зненацька виринає семантика, яка суперечила більшовицьким уявленням про робітничий клас: “Домна дихає. // Чавун – по землі. / Випари вітер несе. / Люди безсилі. // Люди малі. – / Людям – // покірне // все”. Поетка невимушено переходить від патетики до думки, що руйнує амбітне уявлення про людину як господаря світу (“Люди безсилі. / Люди малі”), тому прикінцеві рядки звучать іронічно (“Доменний цех”). Виробнича ейфорія, що переповнила тогочасну літературу, маскувала деморалізацію; героїня вірша “Гуде гудок” заявляє: “Я кинула саму дитину вдома / І теж пішла – / на владний клич гудків”. Компартійний сленг, який наповнював своїм неприродним потоком життєвий простір, у трактуванні Н. Забіли набував пародійного сенсу, коли осінь, що зазвичай “багряним шовком / Гаптує мережки в гаях...”, викликала штучні асоціації з комсомолкою (“Згадка”). Насправді йдеться про приховану іронію, адже осінь ототожнювали із жовтневим переворотом (“Жовтень не знає межі”), тому вона “Глянула жорстко востаннє, / Скинула руку з плеча...”. Поетка не поділяє пістету перед соціалістичною дійсністю. Немає в її ліричних творах апологетизації “романтики буднів” чи романтизації урбанізму: “А назустріч вулиці, як ринви, / Де життя потоками гуде. / Я їду й, як всіх, мене поглине / Сіре місто. Праця. Будень. День”.

Лірична героїня почувалася комфортно в природному світі, де “в садах, в степах співають менестрелі / Баляди сонцю – мої пісні”. Здається, щедрі солярні пасмуги пронизують кожний рядок її віршів (“Коли цвітуть черешні і жерелі...” (“Липень”), потужні стихії зливаються з душевними переживаннями (“Ми співали – вітер, я і хвилі...”). Вітальна енергія прочитується й у поезії

мінорного медитування, найчастіше пов'язаного зі спогляданням осінніх краєвидів, коли лірична героїня біжить, “розхристана, навстріч” “червоним співам листя” (“Листопад”), або зимових подій, що захоплюють “дитя будинків кам'яних” (“Зимова казка”). Очевидно, така зосередженість на власному мікросвіті, відкритому довкіллю, зумовлена генетичною пам'яттю поетки, яка спиралася на досвід прадіда-романтика В. Забіли, діда-скульптора П. Забелло, формувалася в художній атмосфері, що панувала в родині її батьків.

Леліючи в собі “тайну”, лірична героїня спілкується з природою, відчуває себе повноцінною співрозмовницею, персоніфікує “Море і вітер. Сонце <...>” і звертається до них: “Вітре, цілуй мене! / Сонце, люби!”. Вона, захоплена собою, милується власним досконалим тілом (“Руки й ноги сонцем заціловані, / Сонце й вітер – міддю на лиці”), не приховує еротичного жесту-натяку (“А уста – ніхто про це не зна...”), апелює до метафори спокусливих “виноградних грон” (“Серпень”). Жага любові помітна навіть у віршах, де, здається, сердечні переживання приглушені тишею й самотністю: “У моїй кімнаті хтось за мною стежить... / Я собі – не слухай. Смійся і люби...” (“Моя осінь”). Лірична героїня сподівається на діалог із коханим, журиться тим, що почуття можуть минути (“Я тобі – буденна проза. / Може вечір? Може – втома?”), але запевняє його: “Ти для мене – мій останній, // мій омріяний міраж...” (“Біла повінь”). Її самотність стає зрозумілою з багатьох віршів. Очевидно, між нею та її обранцем виник конфлікт, який поетка трактує по-жіночому (“Не може бути кохання, / Коли не буде дитини...” (“Місто. Вулиці. Вечір”)), навіть на фізіологічному рівні (“Любий мій! Я перш за все – самиця, / І для мене діти – перш за все” (“Один вечір”)). У такому разі вона нічого не вульгаризує, лише увиразнює свою невідривність від живої природи, тому продовжує себе в ненастанних народженнях.

Н. Забіла не приховувала лібідозних спалахів, означаючи їх і натяком (“Дош”), і відверто, коли вподібнола ліричну героїню (маючи себе за її прототип) до “стрункої вигинистої пантери”, яка невсипно стереже “свій барліг”, тішиться, що “весною билися за мене / Молоді розпалені самці” (“Чорним оком дивиться печера...”). Закон природи, коли “розшайнулось пристрасно і буйно / Весняне змагання за любов”, у її трактуванні набуває філософічного сенсу з погляду жінки, яка, застосовуючи ніцшеанський концепт “надлюдина”, спростовує й заперечує власне антифемінні погляди німецького філософа:

Є закон – єдиний, невідхильний,
А життя – безжалісно ясне:
Має право жити тільки сильний –
Тільки сильний може взяти мене.

Вірш мав типологічну спорідненість із “ловецьким” циклом М. Рильського, а закономірна констатація “Боротьби за волю і за їжу, / Боротьби самиці за малят” уточнена усвідомленням боротьби за рід та його продовження, яку жіночий інстинкт “трактує” першорядним, на відміну від чоловічого. Тому твір Н. Забіли мав ознаки не лише еротичної лірики, а й філософічної, виповнювався екзистенційним сенсом драматичного буття. На жаль, поетка невдовзі відійшла від перспективного шляху в поезії, віддала перевагу різножанровій літературі для дітей і про дітей (“За волю”, “Повість про червоного звіра”). Згодом – із 1977 р. – виконувала обов'язки редактора журналу “Барвінок”.